

Odnos obitelji i medija u papinskim porukama za Svjetski dan sredstava društvene komunikacije

Suzana Peran*
suzanavp@gmail.com

UDK: 316.77:173
261.6

Pregledni članak / Review
Primljeno: 2. ožujka 2014.
Prihvaćeno: 17. lipnja 2014.

Jesu li mediji pratitelji ili suparnici obitelji? Donose li u obitelj, koja je temeljna stanica društva i Crkve, zabavu i informacije ili ruše njezine vrednote i ugrožavaju obiteljsko zajedništvo? Na ta se pitanja u članku odgovora na temelju crkvenih dokumenata o odnosu medija i obitelji. Analiziraju se papinske poruke za Svjetski dan sredstava društvenoga priopćavanja koje govore o utjecaju medija na obitelj, kao i smjernice koje u njima Crkva daje medijskim djelatnicima u odnosu na obitelj te članovima obitelji u odnosu na medije. Pri tome se ističe da su odgovornost i odgoj ključne riječi svih crkvenih dokumenata o medijima. Ukazujući da mediji utječu na različite procese unutar obitelji, u članku se promišlja o načinima kako poboljšati suživot obitelji i medija, posebno ističući važnost medijske pismenosti.

Ključne riječi: mediji, Crkva, obitelj, Svjetski dan sredstava društvenoga priopćavanja, medijska pismenost.

Uvod

Odgovornost i odgoj, ključne su riječi svih crkvenih dokumenata kada se govori o odnosu medija i obitelji. Pri tome se ističe da odgovornost imaju i oni koji stvaraju medijske sadržaje i prosljeđuju ih do korisnika, kao i sami korisnici medija, odnosno medijska publika. Zato se upozorava i na važnost odgoja za medije koji je dužnost ne samo roditelja, koji i sami često nisu medijski pismeni, nego i cijeloga društva i Crkve. Govoreći o utjecaju medija na obitelj treba

---

* Dr. sc. Suzana Peran, glavna urednica Informativne katoličke agencije – Zagreb, Kaptol 4, 10000 Zagreb; predaje na Hrvatskim studijima i na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te na Teološkom fakultetu Matija Vlačić Ilirik u Zagrebu.

istaknuti da teoretičari medija, ali i psiholozi i pastoralni teolozi upozoravaju da isti medijski sadržaj može imati različit utjecaj na članove obitelji. Razlog je tome dob članova obitelji, iskustvo, obrazovanje, ali i brz razvoj medija. Crkveni dokumenti ističu da su roditelji prvi odgajatelji svoje djece koju imaju pravo odgajati u skladu s vlastitim moralnim i vjerskim uvjerenjima, za što trebaju imati potporu i pomoć društva.¹

Služeći se komparativnom metodom i metodom analize i sinteze, u članku propitkujemo što o odnosu obitelji i medija govore crkveni dokumenti, posebno poruke koje pape upućuju svake godine na svetkovinu sv. Franje Saleškoga, zaštitnika katoličkih novinara, a u povodu Svjetskoga dana sredstava društvene komunikacije, što ga Crkva slavi svake godine na 7. uskrsnu nedjelju, a svjetovne organizacije 3. svibnja. Pri tome se usredotočujemo na papinske poruke o medijima posvećene odnosu obitelji i medija. Također ističemo da je za Crkvu, ovdje mislimo na Katoličku crkvu, obitelj prva i temeljna stanica društva koja se sastoji od supružnika i djece, te ponekad i predaka i srodnika koji zajedno stanuju.² Crkva vidi obitelj kao ustanovu koju treba poštovati i braniti od svake ugroze.³

Crkveni nauk o medijima je već desetljećima označen optimizmom, nadom i iskrenom simpatijom za djelatnike u medijima, istaknuo je papa Benedikt XVI. govoreći predstavnicima generalne skupštine Europske unije za radiodifuziju (EBU) koji su u povodu 80. obljetnice Radio Vatikana zasjedali u Rimu.⁴ Papa je tada rekao da Crkva podupire sve one koji su u medijima zauzeti za dobro čovjeka i čovječanstva, te za miroljubiv razvoj društva. Temeljni crkveni dokument o medijima, *Communio et progressio*,⁵ upozorava da su zajedništvo i napredak ljudskoga društva najvažniji cilj sredstava društvene komunikacije. Među ta sredstva, u kojima Crkva vidi »darove Božje«⁶ dokument ubraja tisak, film, radio i televiziju, a noviji dokumenti govore i o novim medijima – internetu i društvenim mrežama. Mediji se mogu koristiti na dobro ili zlo, to je pitanje izbora, ističe se u dokumentu *Etika u obavijesnim sredstvima*,⁷ a crkveni ljudi su često u napasti da na ta sredstva gledaju isključivo negativno.⁸

¹ Usp. *Povelja o pravima obitelji od Svete stolice predložena svim osobama, ustanovama i predstavnicima vlasti nadležnima za poslanje obitelji u suvremenom svijetu* (22.10.1983.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2009, 10.

² Aldo STARIĆ (ur.), *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2009, 747.

³ *Povelja*, 2009, 6.

⁴ Govor pape Benedikta XVI. predstavnicima generalne skupštine Europske unije za radiodifuziju (EBU), 30. 4. 2011., *IKA-vijesti*, 18 (2011).

⁵ PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENOG PRIOPČIVANJA, *Communio et progressio. Pastoralni nputak izrađen nalogom II. vatikanskog sabora radi primjene Dekreta o sredstvima društvenog priopćavanja istoga Sabora*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2002. (dalje CP).

⁶ *Isto*, br. 2.

⁷ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENE KOMUNIKACIJE, *Etika u obavijesnim sredstvima*, Zagreb, IKA-Zagreb, 2000, br. 19. (dalje EM).

⁸ Usp. *isto*, br. 18.

1. Obitelj u crkvenim dokumentima

Nasljedujući Krista, Crkva služenje obitelji smatra jednom od svojih najvažnijih zadaća pa je obitelj, kao i čovjek, »put Crkve«. ⁹ Drugi vatikanski koncil ne smatra brak i obitelj temeljem samo građanskoga društva, nego obitelj naziva i kućnom, prvom Crkvom u kojoj se rađaju novi članovi društva koji po milosti Duha Svetoga po krštenju postaju djeca Božja, a roditelji su svojoj djeci prvi navjestitelji i svjedoci vjere. ¹⁰ Zato se obitelj smatra prvom školom kršćanskoga života i bogatije čovječnosti, gdje se dijete uči radišnosti, bratskoj ljubavi, praštanju, molitvi i bliskosti s Bogom. ¹¹

Možemo reći, kako to stoji u *Direktoriju za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, ¹² da je za Crkvu obitelj kolijevka i temeljna stanica društva i prvo i trajno mjesto odgoja i duhovnoga rasta. Tako Direktorij definira da je obitelj, zasnovana i oživotvorena ljubavlju, zajednica osoba: muža i žene, roditelja i djece te drugih članova vezanih rodbinskim vezama. ¹³ Obitelj i društvo su međusobno povezani i imaju dopunjujuću ulogu u obrani i promicanju dobra cijeloga čovječanstva i svake ljudske osobe. ¹⁴ U obitelji se uče vrednote čovjekoljublja, plemenitosti, solidarnosti, koje se onda iz obitelji šire i na cijelu crkvenu i društvenu zajednicu. To su i razlozi zašto se u crkvenim dokumentima ističe potreba i obveza trajne skrbi i Crkve i društva za obitelj, posebno za obitelji u potrebi. ¹⁵

Govoreći o izazovima i procesima suvremenoga društva, Drugi vatikanski koncil upozorio je da je obitelj u suvremenom svijetu uzdrmana ekonomskim, sociološkim, psihološkim, demografskim i političkim čimbenicima koji imaju negativan utjecaj na obitelj i obiteljski život. ¹⁶ U pobudnici *Familiaris consortio* (*Obiteljska zajednica*) 1981. godine papa Ivan Pavao II., na temelju zaključaka Biskupske sinode o obitelji, održane u Rimu od 26. rujna do 25. listopada 1980. godine, ukazuje i upozorava na konkretne poteškoće s kojima se moderna obitelj suočava – kao što su opadanje obiteljskih vrednota, pitanje neovisnosti supružnika međusobno, pitanje nejasnoće autoriteta u odgoju djece, poteškoće u prenošenju kršćanskih i ostalih vrednota, raspadanje obitelji, pitanje »slobode« rađanja i pobačaja itd. ¹⁷

⁹ IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima*, Zagreb, IKA-Zagreb, 1994, 6.

¹⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogmatska konstitucija *Lumen gentium* o Crkvi, (21.11.1964.), u: *Dokumenti*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1993, br. 11. (dalje LG).

¹¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* o Crkvi u suvremenom svijetu, (7.12.1965.), u: *Dokumenti*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1993, br. 52. (dalje GS).

¹² Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2002, br. 11.

¹³ Usp. *isto*, 33.

¹⁴ Usp. Povelja, 2009, 10.

¹⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o apostolatu laika, (28.10.1965.), u: *Dokumenti*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1993, br. 11.

¹⁶ Usp. GS br. 47.

¹⁷ Usp. IVAN PAVAO II., *Obiteljska zajednica – Familiaris consortio. Obiteljska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, (22.11.1981.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1981, br. 6 (dalje FC).

2. Odnos Crkve i medija

Crkveno viđenje sredstava društvene komunikacije¹⁸ sažeto je u naslovima dvaju ključnih dokumenta o odnosu Crkve i medija – mediji su svrstani među čudesna sredstva (*Inter mirifica*, 1) a trebaju služiti »zajedništvu i napretku« (*Communio et progressio*, 1). No, ako se želi govoriti o povijesti odnosa Crkve i medija, tada se treba vratiti u 18. i 19. stoljeće, kada Katolička crkva nije s odobravanjem gledala na razvoj tiska koji je širio ideje liberalizma i tako potkopavao feudalno društvo kojemu je pripadala i Crkva. Ubrzo se ipak u Crkvi počinje shvaćati da to novo sredstvo može biti korišteno i u obrani Crkve i njezina nauka, kao što ga liberalni krugovi koriste za napade na Crkvu. Tako se počinje izdavati i širiti katolički tisak koji se naziva »dobrom štampom« i čija je svrha boriti se protiv »loše štampe«.¹⁹ Pio XI. utemeljio je godine 1931. glas Svete Stolice – Radio Vatikan,²⁰ a pet godina kasnije o filmu piše u dokumentu *Vigilanti cura* u kojemu kinematografiju naziva božanskim darom te govori o važnosti dobrih filmova koji mogu pozitivno utjecati na gledatelje.²¹

U duhu novih odnosa Crkve prema medijima nastao je i dekret *Inter mirifica*,²² donesen 4. prosinca 1963. godine, na Drugome vatikanskom koncilu. Dokument ističe da su masovni mediji dobri, te potiče na obrazovanje za korištenje tih medija kako bi ih se što bolje koristilo u pastoralu. Istodobno Crkva upozorava da mediji mogu pomoći u zaštiti i promicanju ljudskoga dostojanstva.²³ *Inter mirifica* predlaže uspostavu Svjetskog dana sredstava društvene komunikacije, za koji je kasnije određeno da se slavi na nedjelju između svetkovine Uznesenja Gospodinova i svetkovine Duhova.²⁴ Za taj dan pape upućuju medijskim djelatnicima poruku koja se objavljuje na blagdan sv. Franje Saleškoga, zaštitnika katoličkih novinara. Prvi se put taj dan obilježio godine 1967., a papa Pavao VI. uputio je novinarima poruku naslovljenu *Crkva i društvena komunikacija – Prvi svjetski dan društvene komunikacije*.²⁵

Papinska komisija, koja je imenovana po nalogu Koncila, izradila je pastoralnu instrukciju o sredstvima društvene komunikacije *Communio et progre-*

¹⁸ Iscrpnije o odnosu Crkve i medija, posebice Crkve i svjetovnih medija danas, u: Jerko VALKOVIĆ, *Crkva i svijet medija*, Zagreb, Glas Koncila, 2013.

¹⁹ Mirko MATAUŠIĆ, Crkva i sredstva društvenog priopćavanja, *Bogoslovska smotra*, 55 (1986) 3-4, 360-368, 360.

²⁰ Iscrpnije se o Radio Vatikanu može saznati u: Josip BELJAN, *Radio i Kristov evanđeoski nalog*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1991.

²¹ Usp. PIO XI., *Vigilanti cura – Enciklika o filmu*, (29.6.1936.) www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_29061936_vigilanti-cura_en.html (22.05.2014).

²² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dekret Inter mirifica*, (4.12.1963.), u: *Dokumenti*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1993. (dalje IM).

²³ Usp. IM br. 7.

²⁴ Usp. IM br. 18.

²⁵ Usp. www.vatican.va/holy_father/paul_vi/messages/communications/documents/hf_p-vi_mes_19670_507_i-com-day_en.html (12.02.2014).

ssio (1971), te dvadeset godina kasnije instrukciju *Aetatis novae* (1992). Upravo se pastoralna instrukcija *Communio et progressio* iz godine 1971. smatra temeljenim dokumentom za razumijevanje odnosa Crkve i medija. Dokument dodatno potvrđuje nov pozitivan stav Crkve prema javnim glasilima: više ne gleda na medije kao na zlo od kojega se treba braniti nego priznaje medijske zakonitosti i daje etičke prosudbe djelovanja medija.²⁶ Ističe se da mediji utječu na cijelo društvo, te je važno kako se ta sredstva koriste. Stoga Crkva ohrabruje i podupire sve one koji ta sredstva koriste na dobro i za razvoj cjelokupne ljudske zajednice.²⁷

Za Crkvu su mediji »čudesna sredstva« i papa Ivan Pavao II. u apostolskom pismu *Brzi razvoj*²⁸ upozorava da se medije radi njihove važnosti za suvremeni svijet, ali i za Crkvu, ne smije prepustiti inicijativi pojedinaca ili malih skupina u Crkvi nego je medijsko djelovanje potrebno uklopiti u pastoralno planiranje. Mediji su važni i za unutarnje komuniciranje Crkve, a fenomen društvenih komunikacija potiče i samu Crkvu na pastoralno i kulturalno preispitivanje. Posebnu pozornost treba posvetiti medijskim djelatnicima koji većinom žele živjeti ispravno na moralnom i etičkom području, a u svome se radu često nalaze pod pritiscima i u etičkim dvojabama.²⁹ Crkva svoju ulogu gleda i kao učiteljica čovječanstva te smatra da upravo zato mora dati svoj prinos za bolje razumijevanje i odgovorno gledanje na medije. Smatra ih baštinom koju treba čuvati i promicati te stoga treba djelovati na području formacije, suodgovornosti i dijaloga.³⁰

3. Crkvena načela u odnosu na medije

Prema crkvenom shvaćanju medija, temeljno je načelo – na području poruke, procesa, ustrojstvenih i sistemskih pitanja – da su ljudska osoba i zajednica mjerilo upotrebe društvenih obavijesnih sredstava, a priopćavanje bi trebalo biti u korist cjelokupnog razvoja ljudi, pri čemu se pojedince koji imaju neotuđivo dostojanstvo i važnost ne smije žrtvovati u ime zajedničkih interesa.³¹ Pri tome se ističe etička odgovornost ne samo pošiljatelja poruke nego i korisnika medija. Stoga se od korisnika medija traži da budu odgovorni u odabiru sadr-

²⁶ Više o tome u: Mirko MATAUŠIĆ, Suzana PERAN, Javno mnijenje i dijalog u Crkvi, *Bogoslovska smotra*, 83 (2013) 2, 235-261.

²⁷ Više o tome u: Gian Franco POLI, Marco CARDINALI, *Komunikacija u teološkoj perspektivi*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2008.

²⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Brzi razvoj. Apostolsko pismo odgovornima za društvenu komunikaciju*, Zagreb, IKA-Zagreb, 2005.

²⁹ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENE KOMUNIKACIJE, *Aetatis novae – Nadolaskom novoga doba. Pastoralna uputa o društvenoj komunikaciji dvadeset godina nakon Communio et progressio*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1992, br. 8-9 (dalje AN).

³⁰ Usp. AN br. 10-11.

³¹ Usp. EM br. 21.

žaja i glasila, te da ih koriste u skladu s kršćanskim i etičkim načelima. Kako bi se to postiglo potreban je trajni odgoj za medije koji je u stanovitom smislu i odgoj savjesti.³²

Ipak, u prvom redu roditelji imaju dužnost učiti djecu kako koristiti medije, oblikujući im savjesti i učeći ih kritičkome duhu, o čemu je Ivan Pavao II. pisao već u *Familiaris consortio* (br. 76). Radi toga roditelji moraju raditi najprije na svome trajnom odgoju za medije, da bi bili uzori svojoj djeci u odgovornom korištenju medija.³³

O važnoj ulozi medija bez kojih je danas gotovo nemoguće zamisliti život ljudske obitelji, piše papa Benedikt XVI. i u svojoj socijalnoj enciklici *Caritas in veritate – Ljubav u istini*.³⁴ Mediji su povezani s tehnološkim razvojem, a također su i u dobru i u zlu povezani sa svakidašnjim životom, upozorio je Papa, ističući da su apsurdna stajališta onih koji smatraju da su mediji neutralni i da ne utječu na moralnu prosudbu ljudi.³⁵ Papin je stav da medije treba gledati cjelovito, a ne samo kao tehničko dostignuće. Stoga potiče na promišljanje o utjecaju medija, posebno s obzirom na etičko-kulturalnu dimenziju globalizacije i solidarnog razvoja naroda. Benedikt XVI. smatra da smisao i svrhu medija treba tražiti u antropološkoj perspektivi, odnosno da mediji mogu postati prigodom za očovječenje.³⁶ To se ne odnosi samo na komunikacijsku povezanost ljudi i naroda temeljenu na tehnološkom napretku, nego i na usmjerenost prema zajedničkom dobru i dobru osobe. Stoga medije treba usmjeravati na promicanje dostojanstva osoba i naroda, prodahnuti ih ljubavlju i staviti u službu istine, dobra, naravnoga i nadnaravnoga bratstva jer je ljudska sloboda, ističe Benedikt XVI., povezana s višim vrednotama. Zato se mediji moraju gledati cjelovito i kao takvi mogu biti pomoć u rastu zajedništva među ljudima i narodima i u traganju za pravednošću.

4. Mediji kao takmac religiji

O odnosu obitelji i medija govorio je i papa Ivan Pavao II. u poruci za 38. svjetski dan sredstava društvene komunikacije naslovljenoj *Mediji u obitelji: rizik i bogatstvo*. Izborom teme, kako je izvijestila IKA, prenoseći riječi tadašnjega predsjednika Papinskog vijeća za sredstva društvene komunikacije nadbiskupa Johna P. Foleyja, papa je iskazao želju da mediji obogaćuju obiteljski

³² Usp. EM br. 25.

³³ Usp. isto.

³⁴ Usp. BENEDIKT XVI, *Caritas in veritate – Ljubav u istini. Enciklika o cjelovitom ljudskom razvoju u ljubavi i istini, upućena biskupima, prezbiterima, dakonima, posvećenim osobama, vjernicima laicima i svim ljudima dobre volje* (29.6.2009.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2009. (dalje *Caritas in veritate*).

³⁵ Usp. *Caritas in veritate*, br. 73.

³⁶ Usp. isto.

život, a ne da mu štete. Mnoge revije i programi pomažu odgoju u obitelji, ali mnogi također imaju negativan utjecaj jer promiču materijalizam te prikazuju pornografiju i nasilje.³⁷ U nekim se medijima slika obitelji pokazuje realno, te se promiče ljubav, vjernost, opraštanje i velikodušnost, ali i svi neuspjesi koji prate bračni i obiteljski život, a obitelj se prikazuje kao temeljna stanica društva. No, još se češće u medijima prikazuju bračne nevjere, izvanbračni odnosi, rastave braka, kontracepcija, homoseksualnost, pobačaji.³⁸ I u medijskim napisima i programima koji govore u korist braka i obitelji vrlo se rijetko nalaze temeljne postavke katoličkoga nauka o braku i obitelji. Ako se promatraju komercijalni televizijski programi i svjetovne revije, može se vidjeti da se zbog senzacionalizma i radi postizanja veće gledanosti, odnosno povećanja naklade, brak i obitelj često prikazuju u iskrivljenom svjetlu, te se promiče konzumeristički pogled na život, a materijalno blagostanje se izjednačava sa srećom.³⁹

Nastojeći odgovoriti na potrebe publike, mediji djeluju i na religiozan način, stvarajući surogat religiju, odnosno nudeći ljudima recepte za sreću, ispunjen život i smisao, ali bez Boga. To čine kroz različite fiktivne emisije – kao što su serije ili već spomenute sapunice, tv-igre i *show*-programe, kao i kroz programe za instant-zvijezde, kao što su različita glazbena, plesna itd. natjecanja, *reality*-programi iz različitih područja života i slično.⁴⁰ Time mediji dolaze i na područje koje pripada Crkvi: okupljaju ljude, pomažu im da shvate što se i zašto oko njih događa, nude im rješenja i smisao života. Televizijski ekran zauzeo je mjesto oltara u kući, ritam dnevnih emisija u nekim je obiteljima potpuno oblikovao dnevni raspored ponašanja unutar obitelji (npr. ručak je gotov do vremena kada počinje omiljena sapunica, večera se prije središnje večernje informativne emisije).⁴¹

Danas, u doba snažnog razvoja interneta i multimedija te raširenosti društvenih mreža, ljudi se okupljaju na društvenoj mreži, tamo traže razumijevanje, potporu, pomoć u rješavanju problema, te stvaraju virtualne zajednice u kojima se redefinira pojam privatnosti i koje na neki način nadomještaju stvarno obiteljsko ili crkveno zajedništvo. Takva okupljanja su horizontalna, u te se zajednice, kako ističu i crkveni stručnjaci, lako ulazi, često i pod lažnim imenom i fotografijom, lako se stvaraju prijateljstva i »veze«, te se jednako tako lako te veze prekidaju i izlazi se iz zajednice. Želeći doskočiti tome, crkvene zajednice

³⁷ *Mediji i obitelj: opasnost i bogatstvo*, www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=63124 (19.02.2014).

³⁸ IVAN PAVAO IL., Poruka za 38. svjetski dan sredstava društvene komunikacije 2004., br. 3; www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/communications/documents/hf_jp-ii_mes_20040124_world-communications-day_en.html (19.02.2014).

³⁹ O tome detaljnije u: Suzana PERAN, Sapunice, telenovele i slika obitelji, *Nova prisutnost*, 10 (2012) 3, 443-457.

⁴⁰ Više o tome u: Marianne SKARICS, Undercover-Religion im James Camerons Film Titanic, *Communicatio socialis*, 37 (2004) 2, 161-177.

⁴¹ Usp. Mirko Juraj MATAUŠIĆ, Obitelj u globalnom selu, *Diacovensia*, 13 (2005) 2, 239-262, 246.

i župe sve češće otvaraju profile na društvenim mrežama i pokušavaju okupiti svoje župljane ili druge vjernike na mreži, te ih iz toga virtualnog zajedništva nastoje usmjeriti prema stvarnom zajedništvu u župi ili zajednici.

5. Crkveni dokumenti o odnosu obitelji i medija

Kada se govori o odnosu obitelji i medija, tada neki teoretičari govore o suživotu obitelji i medija⁴² jer roditelji svjesno puštaju medije u obitelj, gledajući ih pri tome kao pomagače i pratitelje ili izazov, odnosno prijetnju. U obiteljima su mediji često u ulozi dadilje – djeca se prepuštaju tv-programu ili sadržajima na računalu da bi roditelji mogli u miru obaviti kućanske poslove. Jednako tako mnogi roditelji potiču djecu da gledaju pojedine televizijske sadržaje, igraju edukativne igrice na računalu itd. Kada se govori o medijima kao pratiteljima obitelji, treba istaknuti da većina kućanstava posjeduje medijske uređaje, odnosno imaju bar radijski i/ili televizijski prijemnik.⁴³ No, roditelji na medije gledaju kao na prijetnju kada prenose stavove i vrednote koje su suprotne njihovima te kada prenose neprimjerene sadržaje – posebno scene nasilja i seksualne scene, psovke i neprimjeren govor. Mediji se koriste i kao sredstvo odgoja jer se često zabranjuje djeci gledati tv-program ili koristiti računalo kada popuste u školi ili kada krše roditeljska pravila. Mediji, kako to upozorava i teorija o *agenda settingu*,⁴⁴ nameću i teme za razgovor u obitelji, ne samo vezano uz informativne emisije, nego i uz sliku svijeta koja je viđena u medijima. Pri tome se pokazalo da stav roditelja prema pojedinom medijskom sadržaju ima velik utjecaj na percepciju toga sadržaja kod djece, te da medijski kompetentni roditelji – oni koji znaju obrazložiti zašto im se neki program sviđa a zašto ne – imaju više uspjeha u medijskome odgoju svoje djece nego oni koji se koriste isključivo zabranama.⁴⁵ Iz toga proizlazi da je potrebno pojačati medijsko obrazovanje roditelja koji su prvi uzori i odgajatelji svoje djece.

Mediji, posebno novi mediji, među kojima se ističu internet i društvene mreže, snažno utječu na obitelj, a taj utjecaj može biti i pozitivan i negativan.⁴⁶ Iz medija članovi obitelji mogu saznavati o svijetu oko sebe, pojačavati solidarnost s ljudima u potrebi, širiti teme za razgovor i obogaćivati rječnik, saznati i naučiti korisne vještine (npr. s područja kulinarstva, vrtlarstva, uređenja doma

⁴² Usp. Bernd SCHORB, Medien und ihr Einfluss auf die Familie, *Zeitschrift für Familienforschung*, 15 (2003) 2, 154-164, 154.

⁴³ Više o tome u: *Hladnjak, perlicu, telefon i televizor imaju svi*, (20.03.2012) www.monitor.hr/clanci/hladnjak-perlicu-rublja-telefon-i-televizor-imaju-svi/161259/ (21.02.2014).

⁴⁴ Usp. Bernard COHEN, *The Press and Foreign Policy*, Princeton, Princeton University Press, 1963, 13.

⁴⁵ Usp. Bernd SCHORB, Helga THEUNERT (ur.), *Ein bisschen wählen dürfen*, München, 2000, 109.

⁴⁶ Usp. Sandra BISHOFF i dr., *Familie 2020. Aufwachsen in der digitalen Welt*, Opladen, Verlag Barbara Budrich, 2012, 22-23.

itd.) koje se mogu upotrijebiti u svakodnevnom obiteljskom životu. Istraživanja pokazuju i važan utjecaj medija na socijalizaciju i inkulturaciju doseljenika i njihovih obitelji, posebno djece, u nove sredine.⁴⁷ Utjecaj medija na obitelj može biti i negativan; mediji mogu nametati – putem svoga programa – organizaciju života u obitelji, iskrivljavati sliku koju obitelj ima o sebi i o svijetu, udaljavati članove obitelji jedne od drugih.

Obitelj je mjesto prve socijalizacije mlade osobe, no utjecaj te prve ili primarne socijalizacije slabi u modernom društvu u kojemu je sve veći utjecaj drugotnih čimbenika – prijatelja, susjeda, škole, sportskih klubova i medija. Unatoč tome, odlučujuća je uloga roditelja, koji često utječu na ostale čimbenike u odgoju i odrastanju djeteta, jer ipak oni biraju susjedstvo u kojemu će živjeti i podizati djecu, školu, župnu zajednicu, usmjeravaju dijete u sportske aktivnosti, biraju koje će televizijske i ostale medijske sadržaje dijete pratiti.

Crkva i država imaju pravo i dužnost pomagati roditeljima u odgoju djece, no otac i majka ostaju glavni odgajatelji i svaki drugi sudionik u odgoju može sudjelovati samo uz pristanak roditelja i u njihovo ime.⁴⁸ Na obiteljskom odgoju temelji se i samoodgoj mladoga čovjeka koji nastaje i u odnosu i u susretu s drugim osobama i ustanovama izvan obiteljskoga doma. Taj je samoodgoj posebno važan u novije doba kada su djeca, zbog zaposlenosti roditelja, u češćem kontaktu s vršnjacima, školom, medijima, nego s ocem i majkom. Stoga pobudnica *Familiaris consortio* u točki 76. posebno ističe odgovornost roditelja za odgoj djece za odgovorno i kritičko korištenje medija. U tom kontekstu već i papa Pavao VI. u poruci za Treći svjetski dan sredstava društvenog priopćavanja godine 1969. upozorava i na odgovornost onih koji stvaraju medijske sadržaje koji bi morali poznavati i poštovati zahtjeve obitelji, jer je svaki napad na temeljne vrednote obitelji napad na istinsko dobro čovjeka.

Medijski se sadržaji koriste za različite utjecaje na obitelj. Tek nedavno su provedene opsežne studije o uporabi masovnih medija u potpori kontroli rađanja i širenju kontracepcije.⁴⁹ Već od 30-ih godina 19. stoljeća u tiskovinama se reklamiraju lijekovi, različiti preparati za zdravlje, a u tisku engleskoga govornoga područja javljaju se i napisi o načinima planiranja obitelji. Godine 1967. Walt Disney je koristio lik Donalda DUCKA u crtiću o planiranju obitelji i kontroli rađanja koji je bio posebno namijenjen publici u Aziji i Latinskoj Americi.⁵⁰

Obitelj ima pravo očekivati od sredstava društvenog priopćavanja da budu pozitivna pomoć u izgradnji društva i da podržavaju osnovne vrednote obitelji, upozorava se u *Povelji Svete Stolice o pravima obitelji*.⁵¹ Istodobno obitelj, a

⁴⁷ Usp. Patricia PISTERS, Wim STAAT (ur.), *Shooting Family*, Amsterdam, University Press, 2005, 15.

⁴⁸ Usp. *Pismo obiteljima*, 67.

⁴⁹ Usp. Manon PARRY, *Broadcasting Birth Control. Mass Media and Family Planning (Critical Issues in Health and Medicine)*, Rutgers, University Press, 2013, 1-2.

⁵⁰ Usp. *isto*, 2.

⁵¹ Usp. *Povelja*, 15.

osobito njezini najmlađi članovi, imaju pravo biti prikladno zaštićeni od negativnih utjecaja ili zloupotrebe što proistječe iz masovnih sredstava društvenog priopćavanja.⁵²

Djeca, tinejdžeri, odrasle osobe imaju različita iskustva i viđenja medija koja se mijenjaju prema spolu, dobi, obiteljskome okruženju. Treba biti svjestan da se dječje viđenje medija mijenja kako djeca rastu, a svaka generacija sasvim različito shvaća pojedini televizijski sadržaj. Na to upozorava već i dokument *Communio et progressio* (br. 70) ističući da su roditelji odrastali u različitom medijskom okruženju od svoje djece, pa imaju drugačije shvaćanje medija, a djeca su odrastajući uz različite medije i bolje pripremljena suprotstaviti se utjecajima kojima su izložena. Televizija je stekla atribut obiteljskoga medija, po kojemu svijet dolazi u kuću i koji je trajan izazov za naše obiteljske, vjerske i nacionalne vrednote.⁵³ Roditeljima se stoga savjetuje da zajedno s djecom »konzumiraju« medijske sadržaje te ih kritički tumače, upozoravajući na pozitivne i negativne strane medijskoga sadržaja.⁵⁴

Nove društvene mreže, kao što je recimo *facebook* ili *twitter*, okupljaju ljude, posebice mlade, u virtualne zajednice. Tako se stvara oblik nove, virtualne obitelji, ali i šire zajednice koja po temama koje slijedi može imati značenje vjerske zajednice ili Crkve. Postoje i mišljenja da takve virtualne zajednice nadmještaju nekadašnje tradicionalne, višegeneracijske obitelji, koje su ponekad okupljale u istome domu i dvadesetak članova i koji su između sebe izmjenjivali informacije, imali zajedničke poglede na svijet itd.

Svijet tako zaista postaje globalno selo, kako je to već davno naznačio McLuhan, u kojemu svi o svima sve znaju, odnosno dovoljno je otići na mrežu da bi se o nekome nešto saznalo. No, pitanje koje se sve češće postavlja, postaje li svijet zaista globalno selo – mjesto poznavanja, povezanosti i solidarnosti, ili globalna tržnica na kojoj svatko želi prodati svoj proizvod?⁵⁵ Važno je i istaknuti da su, posebno uz programe i serije za djecu, vezane i različite popratne ponude – igračaka, slikovnica, naljepnica, igara, odjevnih predmeta s likovima iz crtića s kojima se djeca identificiraju i uz pomoć kojih zauzimaju svoje mjesto među vršnjacima.

Crkveni dokumenti upozoravaju i na digitalni jaz – između bogatih i siromašnih, odnosno onih koji imaju i onih koji nemaju pristup medijima, također upozoravaju na jaz koji mediji mogu stvoriti u obiteljima, te pogodovati atomizaciji obitelji. Mladi ljudi pomoću medija mogu doći do informacija koje su im prije bile nedostupne (može se širiti znanje, pretraživati daleke knjižnice i čitati

⁵² Usp. *isto*.

⁵³ Usp. Rose M. KUNDANIS, *Children, Teens, Families, and Mass Media. The Millennial Generation*, New York, Routledge Communication Series, 2003, 5.

⁵⁴ Usp. CP br. 68

⁵⁵ Usp. Barry VACKER, *Global Village or Global Market*, Iowa, Iowa State Press, 2000, 2.

knjige do kojih bi se teško moglo doći itd.), a siromašne obitelji mogu pomoću medija steći naobrazbu, kulturni i duhovni razvoj.⁵⁶

Članovi današnje, moderne obitelji svjedoci su koliko se brzo događa medijska revolucija. I dok su roditelji današnjih studenata bili u djetinjstvu fascinirani televizijom, te su tek u kasnijim godinama upoznali i internet, njihova djeca su se već u djetinjstvu zblížila s mrežom svih mreža.⁵⁷ Zato medijski stručnjaci danas govore o internetskoj generaciji, te multimedijskoj generaciji djece⁵⁸ rođene u trećem tisućljeću u razvoju mobilnih uređaja i dlanovnika – padova na kojima se može razgovarati, pratiti tv-program, čitati portale i knjige, slušati glazbu itd.

Zanimljivo je istaknuti, unatoč uvriježenom mišljenju da mediji razdvajaju obitelj jer, premda su u istoj prostoriji, svaki je član obitelji pred svojim ekranom, istraživanje provedeno u SAD-u pokazuje da se mediji koriste i za »spajanje« obitelji. U istraživanju koje je magazin *US Catholic* proveo u lipnju 2013. godine o korištenju interneta, mobilnih telefona i društvenih mreža, među svojim čitateljima 77 % ih je izjavilo da im ta komunikacijska sredstva pomažu da bi ostali u kontaktu s obitelji i prijateljima, a 57 % ih se nije složilo s tvrdnjom da radije šalju poruku putem elektroničke pošte ili *facebooka* nego da osobno posjete članove obitelji ili prijatelje. Da im korištenje mobilnih telefona i društvenih mreža služi za kontakt s prijateljima i obitelji izjavilo je 89 %, a 83 % za informiranje, 71 % za posao, 67 % za zabavu, 61 % za obrazovanje, te 50 % za čitanje duhovnih sadržaja.⁵⁹

Sadržaji koje djeca prate u medijima pomažu u pronalaženju tema za razgovor s vršnjacima, a najmanje o medijskome sadržaju razgovaraju s roditeljima.⁶⁰ Upravo iz odnosa djece prema medijima, može se govoriti o dostupnosti nasilja djeci, koje je u filmovima i serijama fiktivno, ali i stvarno u različitim informativnim programima, koji se prikazuju u udarnim (*prime*) ili obiteljskim terminima. Izložena fiktivnom i stvarnom nasilju prikazanom u medijima, djeca se od rane dobi privikavaju na nasilje i dobivaju poruku da se sukob može riješiti nasiljem.⁶¹ U obiteljima u kojima također postoji problem u prenošenju obiteljskih vrednota i tradicija s jedne generacije na drugu, jača i utjecaj medija

⁵⁶ Usp. IVAN PAVAO II., *Poruka za 38. svjetski dan sredstva društvene komunikacije*, br. 2; www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/communications/documents/hf_jp-ii_mes_20040124_world-communications-day_en.html (19.02.2014).

⁵⁷ Detaljnije o tome u: Eveline HIPEL, *Medien-Kids. Bewusst umgehen mit allen Medien – von Anfang an*, Zürich, Beobachter-Edition, 2014.

⁵⁸ Usp. Katia MIHAILOVA, Mihail MIRICHEV, *The family on the digital divide. Some notes on the nature of family transformation*, Izlaganje na COST konferenciji – Zagreb, Zagreb, Hrvatski studiji, 2011.

⁵⁹ Usp. Elisabeth LEFEVBRE, Reach out and tweet someone. U.S. Catholic readers on social media, *U.S. Catholic*, 78 (2013) 7, 31-34.

⁶⁰ Usp. Vlasta ILIŠIN, Ankica MARINOVIĆ-BOBINAC, Furio RADIN, *Djeca i mediji*, Zagreb, DZZOMM – IDIZ, 2001, 147.

⁶¹ Usp. Mirko Juraj MATAUŠIĆ, Masmediji i nasilje, *Kateheza*, Zagreb, 1 (1986) 67-77, 72; Igor KANIŽAJ, Lana CIBOCI, Kako je nasilje preko medija ušlo u naše domove, u: Lana CIBOCI, Igor KANIŽAJ, Danijel LABAŠ (ur.), *Djeca medija*, Zagreb, Matica hrvatska, 2011, 21.

koji onda određuju što je u trendu, što je popularno, kako se treba odjenuti, gdje treba izlaziti, kako treba izgledati itd.⁶² Stoga je važno da roditelji budu medijski kompetentni i da djecu odgajaju za kritički odnos prema sadržajima koje pronalaze u medijima. To će najlakše postići ako gledaju recimo tv-program zajedno s djecom i nenametljivo razgovaraju o viđenome.⁶³

Mediji, među kojima i »medij svih medija« – internet sa svojom multimedijalnom ponudom, postali su dio obiteljske svakodnevice većine obitelji. Sadržaj koji se prati na nekom mediju određuje i slobodno vrijeme članova obitelji, te postaje temom njihova razgovora. Ako u kući ima više televizijskih prijemnika na kojima svatko prati svoje omiljene televizijske emisije, to može ozbiljno naštetiti komunikaciji u obitelji koja tako uz stvarne članove dobiva i one virtualne, likove iz tv-programa koji redovito prati, na što je već krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća upozoravao papa Pavao VI. Upravo stoga je potrebno da roditelji, kao prvi odgajatelji, nauče sami biti kvalitetni i odgovorni korisnici medija, na što ih upućuje i papa Ivan Pavao II. u porukama u povodu Svjetskoga dana sredstava društvene komunikacije. Također obitelji potiče da se udružuju s drugim obiteljima kako bi razgovarale o problemima i mogućnostima koje moderni mediji pružaju obiteljima, a sve usmjereno na savjesno promišljanje o etičkoj dimenziji sredstava komunikacije da bi se dobilo praktične poticaje za umanjivanje rizika koji nameću mediji, te radi promicanja tih moćnih sredstava kao pravih izvora obogaćivanja. Upravo u tome zajedničku odgovornost imaju medijski djelatnici, državne vlasti i roditelji.⁶⁴

Već je papa Pio XII. u veljači 1950. godine upozoravao da budućnost suvremenog društva i stabilnost njegova unutrašnjeg života uvelike ovise o održavanju ravnoteže između snage tehnika suvremenog priopćavanja i sposobnosti vlastite reakcije pojedinca. Mediji se često koriste kao kompenzacija za obiteljske odnose, a neki teoretičari tumače da su u službi stvaranja jaza među generacijama. S obzirom na veliku količinu vremena koje djeca i mladi provedu gledajući ili koristeći medije, može se reći da je obitelj prostor medijskog osvajanja, te da se vrijeme za obitelj mora »ukrasti« od vremena koje provedemo koristeći medije – posebno koje danas mladi provedu koristeći društvene mreže.⁶⁵ Novije teorije, nastale na temelju socioloških i psiholoških istraživanja, ukazuju na to da obitelj ne bi trebala gledati na medije kao na strano tijelo koje se ubacuje u obiteljski prostor, nego da bi obitelj trebala zauzeti aktivan odnos prema medijima i sama određivati koliko će medijima dati prostora u obiteljskome životu. Prema tim teorijama, mediji nisu ni loši ni dobri u odnosu na

⁶² Usp. Mirko Juraj MATAUŠIĆ, Obitelj u globalnom selu, *Diacovensia*, 13 (2005) 2, 239-262, 246.

⁶³ Više o tome u: Thomas FEIBEL, *Kindheit 2.0. So können Eltern Medienkompetenz vermitteln*, Berlin, Stiftung Warentest, 2009.

⁶⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Poruka za 38. svjetski dan sredstava društvene komunikacije*, br. 4.

⁶⁵ O načinima za odgoj za kritičko i selektivno korištenje medija u obitelji u: Goran TUDOR i dr., *Deset dana bez ekrana*, Zagreb, M.E.P., 2010.

obitelj, nego se može govoriti o njihovom dobrom ili lošem korištenju u obitelji. Mediji bi tako trebali postati izvor informacije i formacije koji potiču unutarobiteljski dijalog i odnose.⁶⁶ Tim postavkama obitelji od pasivnog primatelja medijskih sadržaja koji na ovaj ili onaj način ulaze u obiteljski dom i dopiru do članova obitelji, postaju slobodan i odgovoran subjekt koji medije koristi za jačanje obiteljskoga zajedništva, tradicija, vrijednosti i vjere, ili za komunikaciju i obogaćivanje znanja u obitelji.

Često se kroz medije, posebno one koji njeguju senzacionalistički stil, dobiva slika obitelji kao mjesta negativnih pojava nasilja, zlostavljanja, nedostatka posla, obiteljskih i zdravstvenih problema članova itd. Nastojeći upozoriti i podići razinu svijesti o potrebi sprečavanja zlostavljanja i nasilja u obitelji, u medijima se tako ističu samo negativni primjeri obiteljskoga života pa se može steći dojam, posebno među mladima, da je obitelj kao ustanova sama po sebi nešto negativno.⁶⁷ Nasuprot tome, pozitivni primjeri iz obiteljskoga života ne nalaze mjesta u medijima. Također, ističu teolozi, nedostaje empirijskih i argumentiranih rasprava o problemima u obitelji, pa se o obiteljskim problemima često razgovara na način *showa*, posebice ako su uključene osobe iz javnog života. Takvim načinom prikazivanja obitelji u medijima, te gubitkom društvene potpore i zaštite, a pod pritiskom potrošačkoga mentaliteta, obitelj u očima mladih ljudi postaje zapreka za ostvarenje poslovne karijere i vlastitih snova. Istiskivanje iz memorije društva slike obitelji kao mjesta sigurnosti, prihvaćanja, zajedništva, ima psihološke, vjerske i odgojne posljedice i upravo je to područje važno za djelovanje Katoličke crkve i ostalih vjerskih zajednica koje se trebaju odvažiti za stvarnu i konkretnu, a ne tek deklarativnu, pomoć obiteljima.⁶⁸

6. Papinske godišnje poruke o odnosu obitelji i medija

O utjecaju modernih medija na obitelj govorio je već papa Pavao VI. u poruci za Treći svjetski dan sredstava društvene komunikacije 1969. godine.⁶⁹ Upozorio je da mediji utječu na obiteljske termine, postaju temom razgovora i mijenjaju ustaljene obiteljske navike. Govoreći o utjecaju medija na duhovni i intelektualni razvoj mladog čovjeka i obitelj općenito, Pavao VI. ističe da obitelj mora preuzeti svoju odgovornost na tome području i zajedno sa školom djelovati odgojno na primatelje medijske poruke, ponajprije djecu, te treba us-

⁶⁶ Više u: Caterina GOZZOLI, Lara ORLANDO, I media, strumento formativo e informativo, gudia e ispirazione di comportamento familiare, u: Tomaso STENICO (ur.), *Era mediatica e nuova evangeizzazione*, Rim, Libreria editrice vaticana, 2001, 129-140.

⁶⁷ Usp. Stjepan BALOBAN, *Između slobode i podložnosti. Kršćanin i svijet*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2010, 92.

⁶⁸ Usp. *isto*, 93.

⁶⁹ Usp. www.vatican.va/holy_father/paul_vi/messages/communications/documents/hf_p-vi_mes_19690407_iii-com-day_en.html (17.02.2014).

postaviti dijalog između obitelji i onih koji su odgovorni za sredstva društvene komunikacije. Pri tome obitelji ne smiju iznositi samo želje i kritike, nego imati i razumijevanja za svakodnevni rad i nastojanja svih onih koji su uključeni u medije. S druge strane, svi komunikatori trebaju poznavati i poštovati zahtjeve obitelji. Posebno je važna nazočnost katoličkih novinara i medijskih djelatnika koji primjerom svoga života i rada u medijima trebaju svjedočiti svoju vjeru i opredjeljenje za obitelji. Stoga papa ohrabruje dobru produkciju u svim zemljama na području medija kako bi se ta sredstva stavila u službu obiteljskog života i pomogla u stvaranju sretne budućnosti za veliku ljudsku obitelj.

Odnosu obitelji i medija bila je posvećena i istoimena poruka pape Ivana Pavla II. za Svjetski dan sredstava društvene komunikacije 1980. godine. *Medijski papa*, kako su papu Wojtyłu često nazivali, svoje poruke katoličkim djelatnicima u medijima započeo je razmišljanjem o medijima i razvoju djece, te sljedeće godine nastavio o obitelji i sredstvima društvene komunikacije. Tema *Obitelj i mediji* na tragu je biskupske sinode o obitelji koja je te godine održana u Rimu. U poruci papa podsjeća da su se u nekadašnju obitelj koju su sačinjavali roditelji i djeca, uselili novi članovi – mediji, te djelatnici u medijima – novinari, komentatori, zabavljači, glumci – koji ponekad ili svakodnevno dolaze u obiteljski dom putem sredstava društvenog priopćavanja. Ističući da moderna obitelj trpi pritisak opće dezorijentacije koja je zahvatila društvo, papa upozorava na važnost obiteljskog odgoja djece, posebno u doba kada roditelji zbog posla veći dio dana izbjavaju iz kuće. Najveću opasnost vidi u pasivnom prihvaćanju medijskih sadržaja koji često pogrešno prikazuju obiteljski život i obitelj općenito, te daju karikature obitelji.

Roditelji su prvi odgajatelji svoje djece, no često ne pridaju veliku pozornost tome da mediji, posebno televizija, utječu na sliku mladih ljudi o čovjeku, odnosima među ljudima i svijetu. I dok se pridaje velika važnost s kime se njihovo dijete druži, ista se važnost ne pridaje tomu što dijete gleda, sluša ili čita u »sigurnosti« svoga doma. Osim negativnih utjecaja, mediji mogu donijeti puno toga pozitivnoga, od tema za razgovor, saznanja o drugim ljudima, kulturama, narodima, mogu širiti solidarnost među ljudima itd. Stoga papa izričito piše da je važno da roditelji obrazuju sebe kako bi obrazovali i odgojili svoju djecu za priznavanje vrijednosti komunikacija, za sposobnost mudrog izbora sadržaja u medijima, te za svjestan izbor hoće li ili ne prihvatiti poruku koja im dolazi iz nekog medijskog sadržaja.

Posebnu odgovornost papa daje katolicima koji su djelatni u medijima, koje je u svom govoru 1. listopada 1979. svrstao među snage koje oblikuju svijet. Djelatnici u medijima, kako katolici tako i nekatolici, posebno su odgovorni za medijski sadržaj koji prezentiraju djeci koja ne mogu razlikovati što je dobro, a što loše i koja su fascinirana »malim« i »velikim« ekranima, upozorio je Ivan Pavao II. u prvoj svojoj poruci medijima iz godine 1979. naslovljenoj *Društvene komunikacije u službi razvoja djeteta*. Djecu je papa u poruci usporedio s najmekšim voskom na kojemu ostaje trag i od najblažeg pritiska, a sve djelatnike

u medijima, kao i sve odgovorne za odgoj djece, upozorio na Isusovu riječ iz Matejeva evanđelja (Mt 18, 6) o sudbini onih koji sablazne malene.⁷⁰ Dužnost je odgovornih kršćana, posebice roditelja i djelatnika u medijima, zauzeti se odgovorno za rast i razvoj djeteta, ukazujući na dobro i zlo, poštujući pri tome osobnost svakog djeteta. Posebice djelatnici u medijima, smatra papa, mogu pomoći djeci u širenju znanja i traženju odgovora, stoga ih poziva da u svojim programima za djecu ne isključuju duhovnu i vjersku ponudu.

Ponovno je o odnosu obitelji i medija, ovaj puta televizije, Ivan Pavao II. govorio u poruci za Svjetski dan sredstava društvene komunikacije godine 1994. U njoj ističe da je upravo televizija postala poticaj revolucije koja je duboko pogodila obiteljski život. Ona je izvor informacija, ali uzor za oblikovanje djelovanja, mišljenja, vrijednosti i ponašanja.⁷¹ Televizija može obogatiti vjerski život pojedinaca, zblížiti obitelji međusobno i u društvu, ali može i poticanjem negativnog ponašanja raniti obiteljski život i članove obitelji. Postoji i opasnost da se članovi obitelji gledajući televiziju zatvore u svoj vlastiti svijet.

Stoga papa upozorava na odgovornost roditelja, ali i onih koji stvaraju televizijski program, vlasti i odgovornih u Crkvi za pastoral i odgoj.⁷² Upravo o njima ovisi to da »moć kojom raspolaže televizija bude sve djelotvornija pomoć obiteljima u njihovoj ulozi da budu snaga u korist moralne i društvene obnove.«⁷³ Roditelje se poziva da kritički gledaju televiziju, informiraju se o sadržaju programa, posebice na temelju preporuka koje daju kritike i ocjene vjerskih ustanova, te usmjeravaju djecu u gledanju televizije i nauče ih u rasuđivanju programa.⁷⁴ Korištenjem televizije kao elektroničke dadilje, roditelji se odriču svoje uloge prvotnih odgojitelja vlastite djece.⁷⁵ Stoga je potrebno ponekad ugasiti tv-aparat, upozorava Ivan Pavao II. kršćanske roditelje, potičući ih na komunikaciju s djecom i međusobno te na oslušivanje Božje riječi.

Papa od svih koji sudjeluju u nastanku televizijskog programa traži da se odgovorno postave prema obiteljima koje čine većinu gledatelja. Također se traži odgovoran pristup – bez senzacionalizma – problemima u društvu i slabostima pojedinaca, a televizijska proizvodnja treba poštovati etički kodeks.

»Televizijske mreže, bilo javne bilo privatne, javno su odgovorne u službi općeg dobra: one nisu tek sredstva čuvanja trgovačkih interesa ili oruđe moći ili sredstvo promidžbe društvenih, ekonomskih ili političkih elita; one su tu da služe dobiti cijeloga društva.«⁷⁶

⁷⁰ Usp. IVAN PAVAO II., *Poruka za 13. svjetski dan sredstava društvene komunikacije 1979*; www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/communications/documents/hf_jp-ii_mes_23_051979_world-communications-day_en.html (20.02.4014).

⁷¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Deset poruka za slavlje Svjetskog dana sredstava društvene komunikacije*, Zagreb, IKA-Zagreb, 2003, 7 (dalje *Deset poruka*).

⁷² Usp. *Deset poruka*, 8.

⁷³ *Isto*.

⁷⁴ Usp. *Deset poruka*, 9.

⁷⁵ Usp. *Deset poruka*, 10.

⁷⁶ *Deset poruka*, 12.

Crkva podupire slobodu govora i tiska,⁷⁷ ali traži od javnih vlasti da zaštiti razumna ćudoredna mjerila za programe i želi potaknuti dijalog televizijske proizvodnje i javnosti. Zanimljiva je i tvrdnja iz poruke za Svjetski dan sredstava društvene komunikacije iz 1994. godine koja ističe da su ustanove povezane s Crkvom dužne poslužiti obiteljima odgajajući ih za kvalitetno korištenje tv-programa. Crkvene produkcijske kuće trebaju proizvoditi programe za obitelj, a biskupske konferencije namijeniti dio svojih pastoralnih programa obiteljskoj dimenziji televizije.⁷⁸

I papa Benedikt XVI. u poruci za Svjetski dan sredstava društvenih komunikacija godine 2007. progovara o djeci i medijima i odgoju za medije. U poruci ističe dvije bitne točke – odgoj djece i odgojnu ulogu medija te upozorava da postoje mišljenja da su mediji konkurencija obitelji, školi i Crkvi u odgoju djece i da, kako je to naznačio već dokument *Aetatis novae*,⁷⁹ mnogi doživljavaju stvarnost onako kako je prikazuju mediji. Zbog svega rečenoga treba razmišljati o odgoju djece putem medija i odgoju djece za pravilan odgovor poticajima koji dolaze iz medija.⁸⁰

Benedikt XVI. se u poruci za 41. svjetski dan sredstava društvene komunikacije zalaže za pozitivan odgoj za medije, dakle ne za zabrane, nego za izlaganje djece estetskome i moralnome – posebno lijepoj književnosti, kvalitetnoj glazbi i filmu – kako bi razvila mišljenje, razboritost i sposobnost razlikovanja, a u tome im uzor trebaju biti roditelji.⁸¹ Papa upozorava da je i obrazovanje za medije odgoj za uporabu slobode, a roditelji su čuvari te slobode, koji ih stupnjevito uvode u radost života. Za takav odgoj potrebna je i potpora medijske industrije koja bi trebala promicati temeljno dostojanstvo ljudskoga bića, braka, obitelji, pozitivna dostignuća ćovječanstva.⁸² Premda većina medijskih djelatnika želi činiti ono što je ispravno, kako to već upozorava dokument *Etika u medijima* (br. 4), zbog tržišne konkurencije i pritiska padaju standardi u medijima.⁸³ Unatoč tome, papa u poruci izričito upozorava na to da svaka proizvodnja programa, pa i crtanih filmova i video-igrica, koji u ime zabave uzdižu nasilje, prikazuju antisocijalna ponašanja ili vulgariziraju ljudsku spolnost, predstavljaju perverziju, posebno kada su ti sadržaji namijenjeni djeci i mladima. Također poziva

»odgovorne u medijskoj industriji da modeliraju i potiču proizvođače na očuvanje općega dobra, na podržavanje istine, na šticeenje osobnog ljudskog dostojanstva te na promicanje poštovanja potreba obitelji.«⁸⁴

⁷⁷ Usp. GS br. 59.

⁷⁸ Usp. *Deset poruka*, 13.

⁷⁹ Usp. AN br. 4.

⁸⁰ Usp. BENEDIKT XVI., *Djeca i komunikacijska sredstva. Izazov za odgoj*, *IKA-vijesti*, 10 (2007) 21.

⁸¹ Usp. *isto*, br. 2.

⁸² Usp. *isto*.

⁸³ Usp. AN br. 19.

⁸⁴ Benedikt XVI., *Djeca i komunikacijska sredstva...*, br. 3.

Zaključak

Za Crkvu je obitelj temeljna stanica i Crkve i društva, mjesto ljubavi i solidarnosti, življenja vrednota koje se onda šire u cijelu crkvenu i društvenu zajednicu. Mediji su pak čudesna sredstva koja se mogu koristiti na dobar i loš način, a korištenjem na ispravan način postaju snažni pomoćnici u naviještanju Radosne vijesti i stvaranju čovječnijeg i povezanijeg svijeta. Stoga Crkva u svojim dokumentima govori o odgovornosti za stvaranje i korištenje medija i o odgoju za medije pri čemu roditelji moraju biti kompetentni uzori vlastitog djeteci u korištenju medijskih sadržaja. Na temelju rečenoga vidimo važnu ulogu Crkve, čijim se članovima izjašnjava više od 80 % stanovnika Hrvatske, na području odgoja roditelja za ispravno korištenje medija putem tribina i radionica, posebno na razini župa.

Kako to ističu crkveni dokumenti, mnogi doživljavaju stvarnost i upoznaju svijet na način kako ga vide mediji. Stoga možemo reći da su mediji pratitelji obitelji u svakodnevnom životu, nude informacije, zabavu, teme za razgovor, pomažu inkulturaciji, ali su svojim prikazom stvarnosti često izazov roditeljskom odgoju i vrednotama koje roditelji žele prenijeti svojoj djeci. Osim toga, važno je još jednom istaknuti da mediji o obitelji govore uglavnom kao o slučaju, ističući u prvi plan obitelji s problemima, što posebice kod mladih može stvoriti negativnu sliku o obiteljskome i bračnome životu. Uloga bi Crkve trebala biti poticanje rasprava i istraživanja o mjestu i ulozi obitelji u modernome društvu. Također bi se trebala zauzeti putem vlastitih medija, kao što to traže i crkveni dokumenti o medijima, ali i o evangelizaciji, da se nepristrano i argumentirano prikazuju svi čimbenici i procesi koji razaraju obitelj te da se otvoreno govori o svim pozitivnim i negativnim stranama obiteljskoga života. Da bi se to ostvarilo, trebalo bi potaknuti učinkovitiju suradnju katoličkih teoloških učilišta, katoličkih udruga, kako onih koje se bave obiteljskom tematikom tako i onih koje se bave medijima, te samih katoličkih medija. Pri tome se ne smije zaboraviti niti djelovanje prema svjetovnim medijima i to putem pastora katolika koji djeluju u tim medijima, kako bi svojim djelovanjem mogli zauzetije i hrabrije svjedočiti kršćanska načela; njegovanjem neprestanog dijaloga sa svjetovnim medijima te proizvodnjom vlastitih audio-vizualnih i multimedijalnih sadržaja koji bi se nudili na korištenje nekršćanskim medijima da bi oni upoznali crkveni nauk o obitelji i medijima.

Suzana Peran

The Relationship between the Family and the Media in Messages for World Communications Day

Summary

Are the media friends or foes of the family? Do they bring entertainment and information to the family, the basic cell of society and the Church, or do they destroy family values and threaten family unity? The article addresses these issues on the basis of Church documents concerning the relationship between the media and the family. It analyses papal messages for World Communications Day that speak about the impact of the media on the family, as well as guidelines given by the Church to members of the media in relation to the family and to family members in relation to the media. It is emphasized that responsibility and media education are key words in numerous Church documents about the media. Noting that the media influence various processes within the family, the article reflects on ways to improve the coexistence of the family and the media, with particular emphasis on the importance of media literacy.

Key words: media, Church, family, World Communications Day, media literacy.

(na engl. prev. Margaret Vuko)